

'ככתבם וכלשונם'

'רות נמי פורענות היא? – פורענות דאית ליה אחרית, דאמר ר' יוחנן: למה נקרא שמה רות, שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותושבחות' – עיין בתוספות ובמפרשים. 'כל דבר (הולך) אחר התכלית, כמו רופא המקיז דם נקרא 'רפואה' אף על פי שהיא מכה, לפי שתכליתה רפואה. וזה שאמרו ז"ל: רות היתה לה אחרית טוב, ולא קשה מאיוב, כמו שהקשה תוס' – דבאיוב אין המכות גורמים לטוב, ואם כן הם רע, משא"כ ברות צורך הרעב כדי שיצאו שדה מואב, כדי שיקחו מואביות וימותו, ואח"כ ייבמה בועז ויצא משיח. וזהו דאמר ר' יוחנן למה נקרא שמה רות כו', דמלידה מוכנת לכך, והיה צריך כל הצרות לתכלית ההוא, דאי אפשר בענין אחר'. (קומץ המנחה' מד. עוד על קושית התוס' – ע' ב'בכור שור').

'משה כתב ספרו ופרשת בלעם' – '... וזה כל ענין פרשת בלק – לברר ענין זה, מעלת ישראל על אומות העכו"ם, אף אותן רשעי ישראל שאין להם חלק לעולם הבא כלל, שהם כופרים בתורה כו' ואין להם שייכות למשה רבינו עליו השלום, שהוא ה'דעת' דישאל מצד חיבור לבבם להש"י, והם נתקו מעצמן זה. ולכן לא נאמרו דברים אלו על ידי משרע"ה רק על ידי בלעם. ואמרו 'משה כתבו ספרו ופרשת בעלם' – נראה מזה כאילו פרשת בלעם היא חוץ מהתורה. והיינו, שהתורה נקראת 'תורת משה' וספרו, שהוא השגת חכמתו, (ש'ספרו' נקרא חקיקת חכמתו שבמוחו, כידוע בזה דספר נקרא חכמה. – דובר צדק), אבל פרשת בלעם אין לו שייכות לחכמת משרע"ה, שהוא מדבר מאנשים שכפרו בתורה כו' אבל הם בדרגא דבלעם, 'יודע דעת עליון', שה'דעת' – דרגא דמשרע"ה התקוע בכללות ישראל – הוא אצלם עליון ולמעלה מהשגתם בעמקי לבם בהרגשת הלב, רק בידיעה בעלמא. ובלעם הוא המבחין מעלתם בג' נביאות שאמר, נגד ג' כחות הלב דקנאה תאוה וכבוד, שהבחין או שהוא ההיפך מכולם ע"י ג' הכאות דאתון, דרכיבת החמור רומז על מה שהוא רוכב על החומר הגופני ומנהיגו כרצונו, ובאמת הוא לא היה מנהיגו כרצונו רק נמשך אחריו...

ואמרו (ברכות יב): דבקשו לקבוע 'פרשת בלק' בקריאת שמע, היינו לכוונה זו, שאף פושעי ישראל בכלל אחדות האומה, ויש להם חלק בה' אחד, ונבדלים מעמים, כאמור... ורז"ל קראוהו 'פרשת בלעם' – דמצד מה שנכתבה הפרשה בתורה, שהוא דברי תורה ממש, שהוא ההתגלות שבסוף, וסוף מעשה במחשבה תחילה – שורש ההתגלות נצמח מבלק. אבל רז"ל שדברו ממנה כאילו היא היתה חוץ מתורת משה קראוהו על שם בלעם ה'יודע דעת עליון', כנזכר לעיל, שהוא השגת הדעת שלא על דרך השגת משרע"ה כלל. ומצד משרע"ה וכל ישראל הכשרים שלא הגיעו למדרגת אין להם חלק לעולם הבא ח"ו, אין שייכות להם לזה כלל, וכנ"ל. ולכן זה נחשב לטורח ציבור, דכלל ציבור אינם פושעי ישראל, וזכרון כל פרשה זו הוא טורח להם, וכאמור'. (מתוך 'סיסי לילה' מד, עמ' 87, 89. וע' בזה עוד בדובר צדק' עמ' 100.

עוד על 'פרשת בלעם' – ע' בעין יעקב בשם הריטב"א; של"ה (דף שסב) בשם הציוני – מצויין בהגהות ר"מ שטראשון; אמת ליעקב – עיונים במקרא דף רנט ודף שג – באורך).

דף טו

'עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב (כלומר, חוזר בפיו על הדברים מרוב חביבותן, וכדי שלא יטעה), מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע (היה כותב ובוכה ואינו חוזר על הדברים מרוב צערו).

גירסא אחרת: **עד כאן הקב"ה אומר ומשה כותב בדיו, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע;** –

כלומר: לא כתב בדיו הנראה לעינים, אלא ב'דמע' – מין דיו שאינו נראה בשעתו אלא נגלה לאחר זמן (והוא 'מי מילין' שהוזכרו בגמרא, מעין 'כתב סתרים' הנגלה על ידי פעולה כלשהי), ולא נגלה הכתב אלא לאחר מות משה; –

פירוש אחר: 'בדמע' – בערבוב אותיות (מלשון 'מדומע'), עד שאין התיבות ניכרות בקריאה. הרי שאין ספר תורה חסר אות, אלא שלא נצטרפו התיבות ולא נתגלה פשרן עד לאחר שמת משה; – וכך היתה התורה כולה כתובה אצל הקב"ה טרם שנתנה לישראל, שכן היא כולה שמותיו של הקב"ה ויש בה צירופים וסודות נעלמים, אלא שניתנה לישראל בבחינת המעשה שבה, הנודע לנו מצירוף תיבות הנקראות, ושמונה פסוקים הללו בשעת כתיבתן לא נודעו בעולם בבחינה זו עד לאחר מות משה. (מספר הפרשיות – ברכה. עפ"י: רשב"א ריטב"א; מהרש"א ועשרה מאמרות; ענף יוסף בשם הגר"א; פתגמי קדישין ומחזה אברהם – בשם הבעש"ט, אוהב ישראל ('השלם') – לקוטים חדשים, ועוד. וע"ע ב'חדושי הגר"ח על הש"ס' (בריש הספר, אות ה, מהגר"ו) בבאור שתי הגרסאות ובפשט המשך הברייתא. וע"ע שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד כד וי"ד ח"ג קיד).

'שמונה פסוקים שבתורה – יחיד קורא אותן...' – עיין רש"י ותוס'. ויש מפרשים: 'יחיד' – גדול וחשוב שבקהל הוא יקראם לחשיבות סיום התורה ונוטל שכר כנגד כולם. ונקרא 'חתן תורה'; – ועוד, כדי שלא יהיו פסוקים אלו מזולזלים בעיני העם מאחר שנראה כי לא משה כתבן. ויש מפרשים: 'יחיד קורא אותן' – 'מותר לקרות אותן בבית הכנסת בפחות מעשרה, אף על פי שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם, הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה, הרי נשתנו, ולפיכך מותר ליחיד לקרות אותן'.

והר"י אבן מגאש פירש 'יחיד קורא אותן' – כלומר, יתחיל בהם קורא אחר, ולא ימשיך בהם זה שקרא פסוקים שלפניהם, שנמצא מחבר מה שכתב משה עם מה שכתב יהושע, או מה שכתב בלא שינוי עם מה שכתב בשינוי. (מספר הפרשיות שם, עפ"י: פנחנח רזא ומרדכי בהלכות קטנות תתקנה, והובא בד"מ ופרישה טו"א ח"ח תכה; רמב"ם תפילה יג, ווב'חדושי הגר"ח על הש"ס' (מנחות) העיר, הלא אין זה גרוע מכל דבר שבקדושה, שצריך עשרה; שיטמ"ק).

'אמר רב: איתן האזרחי זה הוא אברהם' – 'אבות נקראים 'איתנים' (ע' ראש השנה יא.); שמעתי פירושו: עקשנים, פירוש, שהיה להם תוקף החשק בוער כאש שלא ישקוט ולא ינוח עד שיגיע למילוי. אברהם אבינו עליו השלום במדת האהבה, עד שהגיע לתכלית אהבת ה' שהוא בהרחקת כל אהבות זולתו, עד שהוליד יצחק שהוא היה תוקף החשק ליראת ה' שנאת רע, וכל מיני אהבות זרות וחמדות עולם הזה היו מרוחקים אצלו בתכלית, עד שהוליד יעקב אבינו ע"ה שהיה לו תוקף החשק לשניהם – אהבת הש"י ושנאת רע'. ('צדקת הצדיק' רמח).

ואברהם, אם כי הוא 'תחילה לגרים' (ריש חגיגה), זכה לבסוף, לאחר הולדת יצחק, להיקרא 'אזרח', שבוה שנעשה אב לאומה הישראלית ושורש לשם 'ישראל' (ששוב אי אפשר למעלה זו להיבטל ולהיפסק לעולם), ממילא נכלל אף הוא באותה שלשלת, כאילו היה 'ישראל' מבטן ומלידה. (עפ"י: ישראל קדושים עמ' 55; תקנת השבין א (עמ' 4) י (עמ' 98); ליקוטי מאמרים עמ' 109 116; דברי סופרים לו (עמ' 34); פוקד עקרים ד (עמ' 16) ועוד. וע"ע מכתב מאלהו ח"ב עמ' 82).

(ע"ב) 'בתר דשכיב משה מי שריא שכינה על עובדי כוכבים, והא אמר מר בקש משה שלא תשרה שכינה על עכו"ם ונתן לו, שנאמר ונפלינו אני ועמך...' – 'אבל בחיי משה אף אם תשרה שכינה באומות מתקיים ונפלינו בזה שאינם כמושה'. (הגר"א נבנצל שליט"א)

'גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב 'כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה' ובאיוב כתיב 'איש תם וישר ירא אלקים וסר מרע' – היינו רק לענין הצורך בהשתדלותו, וכמאן דאמר שלא היה איוב מישראל ועל כן הוצרך להשתדלות יתרה כדי לזכות ברוח הקדש, שלא כאברהם. (ישראל קדושים' עמ' 55)

'איוב וותרן בממונו היה, מנהגו של עולם נותן חצי פרוטה לחנוני, איוב ויתרה משלו' – ... בדברים גדולים אינה ניכרת המדרגה האמיתית של פנימיות האדם, שכן הרבה התלהבות חיצונית עושה, אבל בדברים קטנים שלכאורה אין להם ערך וחשיבות, דוקא בהם מתגלה פנימיותו של האדם, היא מדרגתו האמיתית.

הלא אנו רואים שאין אדם מקפיד על פחות משהו פרוטה, ואינה נזכרת בחשבונות, אלא אם חזי לאצטרופי. ובכל זאת, דרך הסוחרים לעגל בסוף חשבונם פחות משהו פרוטה לפרוטה, ולא לנכותה מהחשבון. מכאן שחמדת הממון שולטת אפילו במשהו, וכשמגיע הדבר לכלל מעשה, אם לחשב מחצית הפרוטה לחברו או לעצמו, הוא מוסיפה לעצמו.

זה הסבר דברי רז"ל שגדולתו של איוב היתה בזה שהיה מוותר על חצי פרוטה משלו. כן הוא דרך המדות ששולטות אפילו בדברים הקטנטנים, ודוקא שם מהותו של האדם ניכרת. אלה הם דברי אאמו"ר וצ"ל הנפלאים בחכמת כחות הנפש.

ושינוי בשמות רבה (ג,ב): 'אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבדקהו בדבר קטן, ומובא שם במדרש שבחן הקב"ה את משה ודוד בדברים קטנים, ע"ש. כי בירור המדרגה האמיתית של האדם הוא דוקא בדברים קטנים'. (מכתב מאלהו ח"ג עמ' 108. ויסוד זה מורחב ב'שיעורי דעת' – טלז).

'אי"ר שמואל בר רב יצחק: כל הנוטל פרוטה מאיוב – מתברך' – ... היינו, לאשר היתה הברכה שורה בכל אשר לו, לזה כל שנטל ממנו איזה דבר שכבר שרתה עליו ברכת ה' הוא גם כן מתברך. וזה שאמר הכתוב: 'ועבדתם את ה' אלקיכם' הבטיחנו ה' וית' – 'וברך את לחמך גו' והסירותי מחלה מקרבך' – היינו, שהש"י יברך לחמו ומימיו של הצדיק העובד את ה', וכל מי שיאכל ויטעום אצלו כלום, ישלח לו השי"ת מבוקשו הצריך לו, כגון רפואה למי שצריך לרפואה וכדומה, שאר מבוקשים בגשמיות וברוחניות כ"ר אמן'. (אוהב ישראל' – משפטים)

דף טז

'יורד ומתעה, ועולה ומרגיז, נוטל רשות ונוטל נשמה... הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות' – ... אשר שאלת בענין הנפש והנשמה ויצר הטוב ויצר הרע. – ידוע תדעו חביבי, כי ה'אנוכי' של האדם היינו הנפש. ה'אנוכי' הזה יש בו מדות טובות ורעות, הרי אלו היצרים הטבעיים, יצר טוב טבעי ויצר רע טבעי.

מלבד זה ברא השי"ת שני מלאכים, האחד אשר ידרוש טובת האדם ומלמדו לטובה, ואח"כ ביום הדין הוא מלמד עליו זכות, והוא יצר הטוב. והשני, הדרוש להרע לאדם, והוא כח הטומאה והחושך הרוחני שבבריאה, כאמור 'וצר אור ובורא חושך' (לא כחושך הגשמי אשר הוא רק מניעת אור השמש, אלא בריאה של חושך רוחני וטומאה, היינו ההסתר שבילתו אי אפשר שיהיה גילוי), והמלאך הזה הוא היצר הרע הוא השטן שמקטרג ביום הדין והוא מלאך המות, כך אמרו חז"ל בגמרא – היינו, שהוא כח הרע הכללי שתוכנו כליון...'. (מכתב מאלהו ח"א עמ' 71 – קטע ממכתב פרטי ששלח לשני תלמידים צעירים).

'... ורעבון זה של הרשעים לתאוות, אפילו לאחר מותם ידחפם לחפש אחריהן מקצה העולם ועד